

Program

USPOSABLJANJE ZA ŽIVLJENJSKO USPEŠNOST KNJIGE SO ZAME (predlog)

Ljubljana, december 2007

Besedilo programa je bilo sprejeto na 00. seji Strokovnega sveta Republike Slovenije za izobraževanje odraslih, ki je bila .. .. 2008. Program je oblikovan na Andragoškem centru Slovenije.

Vsaka uporaba besedila programa ali posameznih delov besedila je dovoljena le z vednostjo in s pisnim soglasjem sestavljavcev programa.

1 SPLOŠNI DEL

1.1 IME PROGRAMA

Ime programa dialoškega branja literature je **KNJIGE SO ZAME.**

1.2 UTEMELJENOST

1. Pismenost

S problemom slabše pismenosti manj izobraženih odraslih se spopadajo povsod po svetu, tako tudi v Sloveniji. Raziskava o funkcionalni pismenosti odraslih v Sloveniji (1998) je pokazala na zelo neugodno sliko funkcionalne pismenosti prebivalcev Slovenije v primerjavi s 40 v raziskavi sodelujočimi državami. Na osnovi teh rezultatov je Slovenija glede na stopnjo razvitosti v svojih dokumentih za zviševanje ravni pismenosti opredelila za ustrezen nivo pismenosti odraslih tista znanja, spretnosti in razvite sposobnosti, ki si jih v procesu formalnega izobraževanja pridobimo z uspešno končano vsaj štiriletno srednjo šolo. Raziskava je namreč pokazala tudi na dejstvo, da je raven pismenosti odraslih v zelo veliki meri odvisna od stopnje dosežene izobrazbe. Veljavnost podatkov iz raziskave v današnjem času potrjujejo tudi sodobnejši podatki iz popisa prebivalstva (SURSTAT 2002), ki nudi podatek, da nad 75 % odraslih prebivalcev Slovenije v starosti nad 15 let dosega zgolj izobrazbo do triletno srednje šole. Zahteve po obvladovanju raznovrstnih znanj z različnih področij pa se z razvojem močno povečujejo, in sicer tudi za obvladovanje vsakdanjih življenjskih vlog odraslih. Znano je, da tudi že pridobljeno znanje hitro zastara in ne zadošča, se s časom izgublja, zato ga je potrebno dopolnjevati in nadgrajevati vse življenje.

Dosedanje raziskave v zvezi s pismenostjo odraslih in tako tudi z bralno pismenostjo ter rezultati raziskav o bralni pismenosti otrok v osnovnošolskem izobraževanju nas v primerjavi z drugimi državami postavljajo v zelo neustrezen položaj, kar se odraža v ukrepih države za zviševanje izobrazbene strukture prebivalcev, ki hkrati tudi ustrezno zvišuje raven funkcionalne pismenosti, in v njenih ukrepih za zviševanje ravni pismenosti manj izobraženih odraslih.

2. Branje

Obvladovanje strategij in tehnik branja je ena izmed sestavnih delov temeljnih znanj in spretnosti, ki opredeljujejo ravni pismenosti.

Branje je, ne glede na napovedi o njegovi skorajšnji nepotrebnosti, še vedno temeljno orodje za učenje v najpreprostejšem in tudi v zelo kompleksnem smislu, če z učenjem razumemo vso posameznikovo dejavnost, ki pomeni usvajanje novih področij oz. vsebin iz celotne palete življenja, in seveda tudi učenja v tradicionalnem smislu, ko je posameznik vključen v proces formalnega ali neformalnega izobraževanja. Fenomen branja ni nikoli zastarel, prav nasprotno: z vedno hitrejšim razvojem znanosti, tehnologije, družbenih odnosov ... se z branjem srečujemo samo še bolj pogosto. Pestrost življenjskih situacij nas postavlja v položaje, da preprosto moramo brati. Šola že dolgo ne zmore več nuditi vseh znanj, ki jih za naš vsakdan potrebujemo, da ustrezno delujemo na delovnem mestu, doma in v svojem okolju. Naše spremljanje sodobnih zahtev življenja je tako vezano na vsakodnevno lastno učenje. Čeprav se tega marsikdaj ne zavedamo, se v lastnih življenjskih vlogah pravzaprav kar naprej in na novo učimo. In branje je tisti proces, ki nam predstavlja orodje in ga v ta namen ne moremo zamenjati z ničimer.

Obvladovanje tako kompleksnega miselnega procesa je zelo zahtevna naloga. Le če usvajanje zapisanega besedila poteka brez težav, se lahko usmerimo na usvajanje vsebine besedila. Kadar imamo težave že s samim postopkom branja, pogosto vsebina prebranega po zaključenem branju ostane neznana, in celoten potek je potrebno ponoviti. Bralec tako izgubi voljo in raje dejanje samo opusti, ker si sam pri premagovanju težav s samo tehniko branja težko pomaga. To vodi v še večje oddaljevanje od obvladovanja življenjsko tako potrebnega znanja oz. spretnosti, kot je branje.

S težavami v zvezi z branjem se torej najpogosteje srečujejo manj izobraženi odrasli. Razlogov za to (poleg že navedenih) je več, izhajajo pa še iz težav v osnovnošolskem izobraževanju, saj v tem času bralnih veščin ne uspejo usvojiti v zadostni meri, kasneje pa svojega znanja branja ne obnavljajo. Izhajajoč iz zavedanja o nujnosti obvladovanja veščin branja in iz poznavanja primanjkljajev v znanju manj izobraženih odraslih smo na ACS v vse programe za zviševanje ravni pismenosti odraslih branje vključili kot nujen sestavni del.

Branje definiramo kot spretnost, kar med drugim pomeni tudi, da se ga naučimo in ga moramo nato uporabljati in na tak način tudi izpopolnjevati. To lahko storimo v vseh življenjskih obdobjih in na različne načine. Pri manj izobraženih odraslih vsak način zahteva precejšnje napore. Branje lahko izpopolnjujemo sami, pri čemer je potrebno ali veliko znati o branju in postopkih usvajanja le-tega, česar od manj izobraženih odraslih ne moremo pričakovati, ali se vključimo v izobraževanje za izpopolnjevanje branja, kar se mnogim manj izobraženim ne zdi smiselno, saj imajo v življenju druge prioritete in najpogosteje branje ni med njimi, ali pa samostojno vadimo s prebiranjem čim več besedil, ki so nam blizu in jih kljub težavam z branjem lahko razumemo, pri tem pa izpopolnjujemo tehniko branja.

Raziskave o obsegu težav z bralno pismenostjo odraslih nimamo, nas pa nanjo opozarjajo rezultati mednarodne raziskave o pismenosti odraslih iz 1998. Za ugotavljanje vzrokov slabše bralne pismenosti pa je zelo pomembna raziskava, ki sicer odkriva težave otrok v zvezi z branjem, a s svojimi rezultati osvetljuje tudi branje in bralno pismenost odraslih, saj so bili ti odrasli, ki so danes morda starši všolanih otrok, nekoč vključeni v isti sistem izobraževanja. Na osnovi bralnih vzorov, ki motivirajo mlade za njihovo branje, lahko iz v raziskavi ugotovljenih slabših povprečnih bralnih spretnosti pri mladih v Sloveniji sklepamo tudi na slabšo motivacijo za branje v otrokovem socialnem okolju, pri njihovih starših, starih starših.

Izsledki mednarodne raziskave o bralni pismenosti otrok (starost 9 in 10 let), PIRLS 2001, so pokazali, da

- z dosežki v bralni pismenosti zaostajamo za državami Evropske skupnosti,
- boljše rezultate dosegajo tisti, pri katerih doma govorijo jezik, v katerem se učijo pri pouku,
- boljše rezultate dosegajo tisti, ki berejo tudi za zabavo in prosti čas,
- boljše rezultate dosegajo tisti, katerim učitelji za domače branje in bralno značko dovoljujejo samostojno izbiro knjig glede na otrokove interese,
- deklice dosegajo boljše rezultate kot dečki,
- imajo učitelji premalo znanja za razvoj in spodbujanje motivacije za branje,
- je spodbujanje bralnih spretnosti potrebno pri vseh predmetih, ne samo pri jezikovnem pouku,
- pomembno vpliva na mlade t. i. bralni zgled – starši, učitelji ...

Strokovnjaki ugotavljajo:

- da odrasli berejo premalo leposlovja,

- da so pogosto razlog negativne izkušnje z branjem leposlovja iz šole, kjer je bilo literarnoteoretično znanje enako ali bolj pomembno od njihovega lastnega doživljanja dela, tako literature niti ne znajo več brati po svoje, je doživljati in vrednotiti na osnovi svojega poznavanja življenja, kakor bi jim bilo všeč in kakor običajno sicer beremo za svoj lastni poustvarjalni užitek.

Če torej v rednem izobraževanju spretnosti branja ne usvojimo dovolj, se odklanjanje branja v odrasli dobi samo še stopnjuje.

* Rezultati raziskave o bralni pismenosti otrok nam kažejo na neke neželene in za razvoj posameznika ter družbe neugodne zakonitosti, ki jih pri manj izobraženih odraslih vzpostavlja neustrezno vrednotenje znanja nasploh, s tem tudi branja, ustvarja pa jih tudi sam izobraževalni sistem zaradi lastne nefleksibilnosti, zato je nujno tudi na področju bralne kulture in bralne pismenosti ponuditi odraslim možnost dodatnega spopolnjevanja.

* Iz raziskave, ki je potekala v okviru Ciljnega raziskovalnega programa Konkurenčnost Slovenije 2001-2006 »Pogoji za razvoj brane pismenosti« (Grosman, Pečjak 2005) in je bila opravljena na ciljni skupini učiteljev razrednega pouka in učiteljev slovenščine v osnovnih ter srednjih šolah, je med drugim pokazala tudi to, da učitelji slovenščine na predmetni stopnji in učitelji slovenščine na srednjih šolah nimajo ustreznih znanj, da bi tiste učence in dijake, ki si bralnih veščin niso uspeli pridobiti v času opismenjevanja v programu osnovne šole, še v kasnejšem obdobju usposabljali za boljše obvladovanje bralnih spretnosti. Tako so učenci in dijaki, ki bi potrebovali daljši čas usposabljanja, prikrajšani za usvajanja temeljnega orodja za učenje v šoli in za tisto branje literature, ki pomeni užitek za vsakega od njih.

Branje je tisto individualno dejanje, ki bralca čustveno izpolni, mu pomaga do boljše pismenosti ne samo za razumevanje leposlovja, ampak tudi za lažje branje in boljše razumevanje tudi druge vrste besedil, npr. praktičnosporazumevalnih, publicističnih ..., s katerimi se v življenju srečujejo pogosteje. Tako s svojim zadovoljstvom ob branju, s pripovedovanjem o prebranem, z večjim znanjem in seveda z zgledom pozitivno prispeva v družinski oz. družbeni skupnosti, v kateri živi in dela. To na daljši časovni rok pozitivno spreminja družbeno vrednotenje znanja in s tem tudi branja.

Bralna pismenost, ki zajema branje in razumevanje vseh vrst besedil, je sestavni del usposabljanja v drugih programih opismenjevanja (verificiranih programov Usposabljanje za

življenjsko uspešnost), v katerih je več dela z neumetnostnimi besedili, manj pa z branjem leposlovja. Dialoško branje literature odrasle želeli motivirati za pogostejše poseganje po leposlovju. Program prinaša drugačen, neformalen način druženja ob literarnem delu, ki temelji na demokratičnih principih dela v manjši skupini, kot je npr. oblika bralnega krožka.

3. Poskusne izvedbe bralnih skupin

V letih 2005 in 2006 smo v sklopu priprav na program dela bralnih skupin poskušali izpeljati štiri bralne skupine, eno v ruralnem okolju, tri pa v mestnem. V mestnem okolju dve izmed skupin nista uspeli, saj se je zaradi osebnih težav sodelujočih (selitev, nova zaposlitev, bolezen ...) že na začetku srečevanj obisk zmanjšal na dve udeleženki, kar pa ne predstavlja več možnosti za doseganje načrtovanih ciljev delovanja skupine, zato smo pri teh dveh skupinah s srečanji prekinili.

V drugih dveh skupinah je skupaj sodelovalo 10 udeležencev, 5 moških in 5 žensk v starosti od 19 do 51 let. Po predhodni izobrazbi so bili zelo različni – nedokončana osnovna šola (3 moški), uspešno končana osnovna šola (2 moška in 2 ženski), poklicna šola (1 ženska), srednja šola (2 ženski). Izobrazba je bila zabeležena na osnovi njihovih izjav.

Srečanja so trajala po 60 in 64 ur. Vsaka skupina je prebiralala svoj roman, in sicer ženski roman (skupina žensk) in vojni roman (skupina moških).

Zaključki o poteku dela in uspehu obeh skupin (ena v celoti ženska iz mestnega okolja, druga pa v celoti moška s podeželja):

- udeleženci so pokazali poseben interes za druženje in so se dejavnosti redno udeleževali,
- tudi udeleženke so se srečanj redno udeleževale, vendar niso pokazale posebnega zanimanja za katerokoli dejavnost, veliko več zanimanja za delo v skupini je bilo v skupini moških,
- udeleženke so bolj obvladale samo tehniko branja, a doma niso želele brati,
- udeleženci so imeli težave s tekočim in glasnim branjem, a so se srečevali za skupno branje še izven dogovorjenih srečanj z vodjo in se za napovedano srečanje pripravljali za pripovedovanje vsebine in branje odlomkov,

- pomembna je skupna ugotovitev, da je trajanje dejavnosti branja in druženja za usvajanje ciljev delovanja skupine potekalo v obeh skupinah približno enako (60 in 64 ur),
- pri udeležencih obeh skupin je bil na koncu srečanj viden napredek pri hitrosti branja in razumevanju prebranega,
- člani moške skupine so ob raziskovanju dogajanja v romanu in okoliščin le-tega opazno uživali,
- člani moške skupine so se pri svojem kmečkem delu v vsakodnevnih življenjskih situacijah srečevali s težavami, na osnovi katerih bi jih opredelili kot odrasle z nižjo ravno pismenosti, saj sami niso znali uporabiti navodil za uporabo stroja, zato so za pomoč pri teh težavah poprosili vodjo skupine, učiteljico v programih za zviševanje ravni pismenosti Usposabljanje za življenjsko uspešnost, ki jim je z veseljem pomagala,
- izkazalo se je, da je branje literature široka tema, ki jo v okviru osnovne dejavnosti skupine, branja leposlovja, smiselno lahko razširimo tudi na pridobivanje drugih znanj in spretnosti, ki so sestavni del ustrezne ravni pismenosti odraslih, pri tem pa je potrebno branje literature,
- pomembno pa je tudi to, da so bili na koncu zelo zadovoljni z delom tisti udeleženci, ki so bili po vključitvi za delo motivirani in ves čas aktivni.

Poskusne izvedbe so pokazale, da so bila naša predvidevanja pravilna. Odrasli, ki so manj izobraženi, praviloma tudi slabše berejo, redko posegajo po literaturi in z leti njihova bralna spretnost samo še peša.

4 Programi za revne, dalj časa institucionalizirane, marginalne ... skupine

Pri pregledovanju ponudbe izobraževanja odraslih nismo našli programov izobraževanja, ki bi bili namenjeni revnim, priseljencem, Romom, bolnim, rehabilitantom, zapornikom ali kako drugače institucionaliziranim ter drugim skupinam odraslih, ki jim je vstop v sistem izobraževanja iz kakršnega koli razloga otežen ali onemogočen. Ta program je namenjen tudi tem skupinam odraslih in jim pomeni:

- ponudbo izobraževanja,
- izmenjavo življenjskih izkušenj ob refleksiji o prebranem,
- možnost koristne rabe prostega časa,
- občutek manjše izključenosti iz družbe, saj so tako manj osamljeni,

- občutek pripadnosti skupini,
- spodbujanje življenjskega optimizma – ta vidik se poleg drugih pozitivnih učinkov branja in dialoga ob njem danes uporablja tudi v terapevtske namene,
- ohranjanje sposobnosti komuniciranja na racionalni ravni,
- motivacijo za večjo lastno aktivnost, ki morebiti vodi tudi do kasnejšega vstopa v nadaljevanje izobraževanja.

1.3 CILJNA SKUPINA

Program je namenjen manj izobraženim odraslim v aktivni življenjski dobi, ki so zaključili osnovnošolsko obveznost in praviloma nimajo dosežene srednješolske izobrazbe.

1.4 CILJI IZOBRAŽEVALNEGA PROGRAMA

Temeljni cilji programa so:

- spodbujati razvoj pismenosti odraslih v Sloveniji,
- spodbujati razvoj bralne pismenosti odraslih v Sloveniji,
- spodbujati branja leposlovja, še posebno pri manj izobraženih odraslih,
- spodbujati demokratični dialog znotraj skupine, v družini in v širši družbi,
- spodbujati strpen medkulturni in medgeneracijski dialog,
- spodbujati razvoj kulturne inteligence,
- spodbujati strpnost in solidarnost,
- osmisлити individualno branje tako, da vsak bralec občuti pomen in veljavo lastnega razumevanja, doživljanja in vrednotenja leposlovja,
- razšolati branje leposlovja,
- spodbujati razvoj jezikovnih zmožnosti posameznika, tudi pisanja in govora,
- razvijati sposobnosti analitičnega in kritičnega razmišljanja o prebranem in o življenju nasploh,
- motivirati za izobraževanje in vseživljenjsko učenje,
- spodbujati osebni razvoj in bogatiti posameznikov intimni svet.

Živeti življenje pomeni učiti se življenja na svojih pozitivnih in negativnih izkušnjah. Noben šolski sistem, noben predmet v programih šol nas ne uči živeti življenja. Literarna dela so na

poseben način zapisane življenjske zgodbe ljudi, zato je branje literature hkrati tudi učenje za boljše razumevanje življenja in lažje načrtovanje lastne življenjske poti. Prepoznavanje življenjskih situacij v literarnih delih kot le na poseben način izraženih realnih življenjskih situacij in problemov, v katerih udeleženec prepozna svoje življenje ali življenje svojih znancev, sorodnikov, krajanov ... ter se pogovarja o možnih rešitvah problemov, je na poseben način šola življenja. Vsako literarno delo, ki ga bralec usvoji, je zanj nenadomestljiva življenjska izkušnja.

1.5 TRAJANJE PROGRAMA

Program traja najmanj 20 in največ 25 ur, in sicer enkrat tedensko od dve do tri šolske ure oz. srečanja potekajo tri mesece. Časovna organizacija dela je odvisna od okoliščin, v katerih deluje posamezna skupina, pri čemer je minimalno 20 ur namenjenih izvedbi načrtovanega programa. Rednim srečanjem sledijo še vnaprej dogovorjena evalvacijska srečanja, in sicer eno po enem mesecu od zaključka programa, drugo pa po šestih mesecih.

1.6 POGOJI ZA VPIS, NAPREDOVANJE IN DOKONČANJE PROGRAMA

V program se lahko vpišejo odrasli s končano osnovnošolsko obveznostjo in praviloma niso uspešno zaključili srednje šole. Pogojev za napredovanje ni.

Tudi pogojev za dokončanje programa ni. Udeleženci si na osnovi opisa o sodelovanju v programu in o individualnem napredovanju posameznika pridobijo potrdilo o sodelovanju v programu dialoškega branja literature.

2 POSEBNI DEL

2.1 ORGANIZACIJA IZOBRAŽEVANJA

Izobraževanje po programu poteka v majhni skupini, od 6 do največ 8 udeležencev, srečanja vodi en za to usposobljen vodja.

Prostor naj bo izbran skrbno. Pri odločanju o primernosti prostora mora biti učitelj prepričan, da se bodo udeleženci v njem dobro počutili, da bo lahko stekel sproščen dialog in pogovor. Zaradi dostopnosti informacij, strokovne in poljudne literature, je zelo priporočljivo izbrati manjši prostor v knjižnici. Zaželeno je možnost postavitve miz in stolov v krogu, tako da se udeleženci ves čas vidijo. Načeloma se zaradi morebitnega nelagodnega počutja udeležencev ne odločamo za prostore v šolah, enako niso prijazni večjih prostori in tudi ne gostinski prostori. Vsekakor pa je izbira prepuščena mentorjem in udeležencem glede na različne okoliščine in tudi na možnosti, ki so na voljo v različnih krajih.

Srečanja so redna od najmanj enkrat do največ dvakrat tedensko po tri do največ štiri ure. Načrtuje jih vodja v skupaj z udeleženci, in sicer se lahko med potekom programa tudi spremenijo zaradi morebitnih dopoljenih ciljev ali zaradi zadolžitev za samostojno delo udeležencev izven skupine. V primeru, da branje poteka le v skupini in udeleženci ne zmorejo ali odklanjajo samostojno delo izven skupine, je smiselno načrtovati srečanja dvakrat tedensko. Strokovnjaki ugotavljajo, da je doseganje ciljev, ki izhajajo iz branja, možno realizirati le v daljšem časovnem obdobju, zato naj se program praviloma izvaja vsaj tri mesece.

Zunanja organizacijska oblika je tečajna, notranja organizacija dela v skupini pa se od načina dela v tečajni obliki bistveno razlikuje, oblikuje se na osnovi temeljnih načel delovanja skupine za branje. Tečajni je zgolj okvir, v katerem je opredeljeno: dan ali dva dneva v tednu, čas in kraj, udeleženci in učitelj.

Glede na velikost skupine in nekatera načela vodenja pa se program zgleduje pri obliki študijskega krožka, po načinu dela in ciljih pa se ozira po tematskem, dialoškem in raziskovalnem krožku.

2.2 PROGRAM DELA

Vodja na prvem srečanju, ali takrat, ko se oblikuje skupina, predstavi izbrana dela domače in svetovne literature. Člani izmed predstavljenih del, del s seznama ali izmed njihovih lastnih predlogov izberejo literarno delo, ki ga bodo prebirali v času srečevanj. Vodja njihove predloge enakovredno upošteva pri odločitvi za skupno branje. Odločitev za določeno literarno delo mora biti sprejeta soglasno.

NAČRTOVANJE PROGRAMA PO DEJAVNOSTIH UDELEŽENCEV GLEDE NA SPLOŠNE CILJE PROGRAMA

Govorne spretnosti

Udeleženci:

- jasno predstavijo pridobljeno znanje,
- strukturirano pripovedujejo o nekem dogodku ali stvari in oblikujejo odgovor na postavljeno vprašanje,
- s svojimi besedami obnovijo prebrano besedilo,
- pripovedujejo o besedilu, kot ga sami razumejo, izrazijo, kako sami razumejo prebrano,
- predstavijo (opišejo, označijo) osebo iz literarnega dela,
- predstavijo in utemeljijo razloge za njeno ravnanje, razložijo razmerja med osebami,
- sodelujejo v enakopravnem pogovoru o prebranem.

Bralne spretnosti

Udeleženci:

- berejo različne vrste besedil (leposlovje, praktično sporazumevalna besedila, poljudnoznanstvena besedila, časopisne članke ...),
- pri branju si znajo pomagati z dodatnimi viri informacij (priročniki idr.),
- razlikujejo bistveno sporočilo od manj pomembnih podatkov,
- kritično ocenijo prebrano vsebino,
- prebrano vsebino pretvorijo v dejavnost,
- izberejo ustrezno tehniko branja za različna besedila in za različne namene branja.

Pisne spretnosti

Udeleženci:

- napišejo obnovo prebranega besedila,
- pisno podajo informacije, opišejo in razložijo posamezne pojave, pripovedno opišejo nek dogodek,
- zapisujejo svoja razmišljanja, občutenja in vrednotenja ob/o prebranem besedilu.

Računske spretnosti

Udeleženci:

- ocenjujejo časovna, prostorska razmerja v prebranem besedilu.

Raba informacijske tehnologije

Udeleženci:

- uporabljajo urejevalnik besedil (Word),
- znajo uporabljati elektronsko pošto,
- iščejo in izbirajo informacije za svoje potrebe z uporabo interneta.

Splošna poučenost

Udeleženci:

- poznajo svoje okolje z vidika možnosti, ki jih ponuja za izobraževanje, kulturne in druge družbene dejavnosti,
- se seznanijo s kulturnimi in z drugimi ustanovami v svojem okolju ter s kulturno dediščino in jo vrednotijo,
- poznajo razliko med literaturo in leposlovjem, neumetnostnim in umetnostnim besedilom,
- poznajo obdobja, temeljna dela in avtorje slovenskega in svetovnega leposlovja.

Komunikacija

Udeleženci:

- spoštujejo vlogo sogovornika v demokratičnem dialogu v skupini,
- ustrezno sprejemajo protiargumente v diskusiji in so v strpnem pogovoru razvijajo in utemeljevali svoje prepričanje.

Medčloveški odnosi

Udeleženci:

- vključijo se v skupino in dejavno sodelujejo pri doseganju skupno dogovorjenih ciljev,
- znajo prisluhniti drugače mislečim,
- spoštujejo drugačno mnenje sogovornika,
- spoštujejo drugačne in se v njihovi družbi bogatijo,
- pozitivno vrednotijo dobre medčloveške odnose: enakopravnost, spoštovanje drugačnosti ... in to prenašajo v družinsko ter širše okolje.

Vseživljenjsko učenje

Udeleženci:

- samostojno načrtujejo izobraževalne cilje,
- ustvarjajo pozitivno podobo o sebi, analitično in kritično razmišljajo,
- spremljajo svoje napredovanje, in spremenijo strategijo delovanja, če ocenijo, da je za doseganje ciljev potrebno.

Aktivno državljanstvo

Udeleženci:

- poznajo pravice odraslih v izobraževanju, brezposelnih in zaposlenih ter načine za njihovo uveljavljanje,
- poznajo vire za pridobivanje informacij.

NEKATERE SPLOŠNE, ŽIVLJENJSKE VSEBINE IZ LITERATURE

Skupne vsebine	Obseg
Osebna identiteta	<ul style="list-style-type: none"> - ime, priimek, naslov, telefon, - starost, datum in kraj rojstva, stan, osebni dokumenti, državljanstvo, - poreklo (narodnost), poklic, dosedanje delo, interesi, konjički, - videz, značaj, temperament, razpoloženja in čustvena stanja, počutje.
Družina in dom	<ul style="list-style-type: none"> - člani družine in odnosi med njimi, delitev dela med člani družine poklicna - dejavnost članov družine in ožjih sorodnikov, - prazniki in družinske navade s poudarkom na etnoloških posebnostih.
Osebna razmerja	<ul style="list-style-type: none"> - odnosi med ljudmi (moški–ženske, formalni–neformalni ...), - tradicionalizem, - prijateljstvo.
Prosti čas	<ul style="list-style-type: none"> - konjički, zabava, obiski različnih prireditev, obisk knjižnice,

	<ul style="list-style-type: none"> - prostovoljno delo, angažiranje v raznih društvenih dejavnostih, - samoizobraževanje, - kino, gledališče, koncerti, radio, televizija, - šport in rekreacija, ples, - počitnice, dopust.
Turizem	<ul style="list-style-type: none"> - turistična ponudba domačega kraja, države, dežele, mesta in njihove - znamenitosti, - orientacija, transport, namestitve, prenočevanje, - osebni dokumenti, prtljaga.
Telo in zdravje	<ul style="list-style-type: none"> - osebna higiena in kozmetika, narava in zdravje, telesna dejavnost, - življenjski slog, stres, - fizično in psihično počutje, bolezni, - zdravstveno zavarovanje, zdravstvene storitve, - prva pomoč.
Ekonomika	<ul style="list-style-type: none"> - nakupi, moda in oblačila, cene in razprodaje, reklame, - mere, uteži, denar, načini plačevanja, različne storitve.
Hrana in pijača	<ul style="list-style-type: none"> - jedi in pijače, obedi, obroki, recepti, avtohtone jedi in pijače, - običaji in hrana, - restavracije, jedilni listi, naročanje, - zdrava/nezdrava prehrana.
Javno življenje	<ul style="list-style-type: none"> - javni napisi, reklame, pošta, telefon, banka, šola, carina, promet, policija, prva pomoč, bolnišnica, servisi, razne informacije, svetovalne institucije, kulturne ustanove, muzeji.
Kultura in družba	<ul style="list-style-type: none"> - vrste umetnosti, zgodovinske in druge zanimivosti, jezik, vera, prazniki, šege in navade, aktualni dogodki, življenjski standard.
Mediji	<ul style="list-style-type: none"> - radio, televizija, tisk, medmrežje, ustno izročilo.
Naravno okolje	<ul style="list-style-type: none"> - ure, deli dneva, meseci, letni časi, koledar, setveni koledar, - vreme, podnebje, dežele in pokrajine, - rastline in živali, - poseganje v naravo, ekologija.

USVAJANJE VSEBINSKIH SKLOPOV IZ LEPOSLOVNIH DEL

Posebne vsebine	Predlogi
Književnost	<ul style="list-style-type: none"> - umetnostno, neumetnostno besedilo, trivialna literatura/šund, vrste besedil, značilnosti, ustvarjalci, dela.
Zgodovina in filozofija	<ul style="list-style-type: none"> - pomembni zgodovinski dogodki, povezani z dogajalnim časom literarnega dela, doba, gospodarstvo, pomembna odkritja, filozofski nauki in razmerje do sodobnega časa.
Oblikovanje literarnega prostora in časa	<ul style="list-style-type: none"> - razmerje do realnega prostora, poimenovanja, ljudje, pokrajina ...
Liki literarnih del	<ul style="list-style-type: none"> - kako so predstavljeni, je možen opis, značajske lastnosti, primerjava z resničnimi osebami, primerjava s samim seboj.
Dogajanje oz. razvijanje zgodbe	<ul style="list-style-type: none"> - potek dogajanja, bistveni dogodki, razplet zgodbe, možni drugačni razpleti, pod katerimi pogoji, kako bi v zgodbi ravnali udeleženci, če bi bili v enaki situaciji, poznajo morda podobne realne življenjske zgodbe.

Tema besedila in sporočilo/a, misli	– sinteza dogajanja v izražanju teme in povzemanje misli v sporočilu celote.
-------------------------------------	--

OKVIRNI PROGRAM DELA OBSEGA:

1. uvodni del

- popolnjevanje skupine in izbor leposlovja (do 2 srečanji),
- dogovor o organizaciji in poteku dela ter o pravilih delovanja skupine,
- oblikovanje programa,

2. realizacija programa dela

- delo poteka po zaključenih tematskih sklopih – poglavjih, novelah, pesmih na določeno temo ...
- srečanje sestavljajo enote po dve ali največ tri šolske ure, ki vsebujejo
  - a) uvodno motivacijo,
  - b) poročila o branju besedila in glasno branje odlomkov,
  - c) enakovredno predstavitev in vrednotenje prebranega odlomka, ki ga opravi vsak član skupine,
  - č) sprotno zapisovanje in
  - d) evalvacija posameznega srečanja,
  - e) dogovor za naslednje srečanje in zadolžitve za delo doma;
- načrtujemo lahko tudi obisk ustvarjalca/-ev leposlovja, morda celo avtorja branega dela, morebiti obiščemo skupino, ki se srečuje istočasno v drugem kraju, obiščemo kraj dogajanja iz lit. dela ali avtorjev rojstni kraj, ali obiščemo predstavo v gledališču, si ogledamo po prebranem delu posnet film, ali pa bo delo ostalo samo naše tiho notranje doživetje ...;
- vodja učenje v skupini vodi tako, da ob branju leposlovnega besedila poskrbi za širitev programa z vsebinami iz vsakdanjega življenja, ki so na kakršen koli način povezane z literarnim delom ali s potrebami, ki jih imajo udeleženci za realizacijo lastnih življenjskih ciljev; te vsebine naj bodo vključene s ciljem zviševanja ravni pismenosti članov skupine;

3. zaključna evalvacija srečanj, dogovor o nadaljevanju samostojnega branja in dogovor za ponovno srečanje po enem mesecu ter po več mesecih,

4. evalvacija celote.

2.3 ORGANIZACIJA IN OBLIKA

Knjige so zame je po svoji obliki daljši študijski krožek, glede na vrsto je tematski, vsebuje pa tudi elemente diskusijskega in raziskovalnega ŠK, po ciljih in trajanju pa so tematsko usmerjeni na branje leposlovja.

Delo v skupini poteka po načelih enakopravnega dialoga med udeleženci in vodjem, vodja poskrbi za organizacijo dela, medtem ko je pri samem poteku dela enakovreden član skupine in njegovo mnenje tehta toliko kot mnenje katerega koli udeleženca.

Velikost skupine

Branje poteka v majhni skupini, od 6 do 8 udeležencev, saj le tako lahko zagotovimo demokratičen princip dela v skupini. Pri takem številu je tudi možnost oblikovanja skupin znotraj celotne skupine v primeru, da udeleženci načrtujejo usvajanje določenih izobraževalnih vsebin, npr. raziskovanje življenjepisa avtorja literarnega dela, značilnosti obdobja, brskanje za podatki po spletnih straneh ... Vsak udeleženec mora imeti možnost na vsakem srečanju izraziti svoje misli o izbrani temi. Ker je izražanje misli in razlaga teh zelo zapleten miselni proces, ki ga manj izobraženi pogosto slabše obvladajo, bo vodja za vsakega udeleženca moral predvideti dovolj časa, da se lahko izrazi.

Udeleženci

V skupinah programa Knjige so zame sodelujejo odrasli, stari med 16 in 64 let, ki ne obiskujejo rednih šolskih oblik izobraževanja in so se praviloma šolali manj kot 12 let, kar pomeni do nižje oz. do triletne poklicne šole oz. niso zaključili štiriletne srednje šole.

Vodje

Vodje skupine za dialoško branje literature so posebej za ta program usposobljeni posamezniki, ki se v izobraževanje za vodenje skupin vključijo zaradi lastnega posebnega odnosa do branja in imajo znanje s področja zviševanja ravni pismenosti manj izobraženih odraslih, pridobljeno v programih usposabljanja učiteljev v programih Usposabljanje za življenjsko uspešnost (vsaj temeljno usposabljanje), ki so se dodatno usposobili za vodje programa dialoškega branja literature v skupinah manj izobraženih odraslih. Po dogovoru se lahko skupina izmed svojih članov odloči tudi za koordinatorja, ki je eden izmed udeležencev, njegova vloga pa je v tem, da poskrbi za morebitne naloge v zvezi z organizacijo posameznih srečanj ali za dobro počutje v skupini.

Prostor

Prostor naj bo skrbno izbran. Pri odločanju o primernosti prostora mora biti vodja prepričan, da se bodo udeleženci v njem dobro počutili, da bo lahko stekel sproščen dialog. Zaželena je možnost postavitve miz in stolov v krogu, tako da se udeleženci ves čas vidijo. Načeloma se zaradi morebitnega nelagodnega počutja udeležencev ne odločamo za prostore v šolah, enako niso prijazni večjih prostori (čitalnice) v knjižnicah, pa seveda tudi ne gostinski prostori. Vsekakor pa je izbira prepuščena vodjem in udeležencem glede na različne okoliščine in možnosti v določenem lokalnem okolju.

2.4 DIDAKTIČNO-METODIČNA NAVODILA ZA IZPELJAVO PROGRAMA

2.4.1 Priporočene metode dela

Vodja in udeleženci se na začetnih srečanjih dogovorijo o temeljnih načelih dela v skupini in se odločijo, katero literaturo bodo brali. Nekatero metode dela z besedili, ki jih demokratično izbirajo: tiho branje, glasno branje, branje po odlomkih, literarno estetsko branje, govorno in pisno povzemanje prebranega, razlaga in utemeljevanje, interpretacija besedila, individualno delo, projektno delo, delo v parih, ogled videokasete, filma ali predstave, okrogla miza, priprava in izvedba obiska pisateljevega življenjskega okolja, pogovor s še živečim ustvarjalcem ...

Vodja skupino vodi, vendar po strokovnosti v ničemer ne izstopa – je enakovreden član skupine. Svojega morebitnega poznavanja literature in življenjskih izkušenj ter svojih vrednot v ničemer ne postavlja v ospredje. Lahko jih izrazi le tako kot vsi drugi udeleženci. Njegove dodatne naloge pa so: skrbi, da se dogovori realizirajo, da potekajo srečanja na osnovi sprejetih temeljnih načel, usmerja in povzema ugotovitve udeležencev, skrbi za dogovore za naslednja srečanja oz. morebitne individualne zadolžitve udeležencev, načrtuje in spremlja napredovanje udeležencev v programu.

Majhno število udeležencev omogoča individualno obliko učenja, tako lahko učitelj napredovanje udeleženca načrtuje, vodi in spremlja, izhajajoč iz njegovega predznanja in

življenjskih izkušenj, upošteva njegove potrebe ter interese in lahko v načrt takoj vnese spremembe, ki nastajajo zaradi različnih okoliščin.

Temeljna metoda, na kateri je zasnovano delo programa, je **DIALOG** oz. učenje s pomočjo dialoga, ki ga je utemeljil Paolo Freire v svoji pedagogiki in Jurgen Habermas v sociologiji. Temeljno načelo dialoškega pristopa je ustvariti takšno izobraževanje, ki omogoča pravičnejšo in bolj demokratično družbo z več solidarnosti.

2.4.2 Temeljna načela izpeljave programa z metodo učenja na osnovi dialoga:

- **Enakovredni dialog**

Človek je družbeno bitje, kar ga neobhodno prisili v sporazumevanje z drugimi. Temeljni način sporazumevanja je dialog in temeljni način učenje je učenje na osnovi dialoga.

Dialog je enakovreden, kadar vsi sodelujoči enako upoštevajo sleherni govorni prispevek, in ga vrednotijo glede na razlaganje, dokazovanje, utemeljevanje in ne glede na položaj, moč, raso, spol, socialno pripadnost ali izobrazbo tistega, ki razmišljanje posreduje.

Pri enakovrednem dialogu se uči tako udeleženec kot učitelj. Zaključki pogovora niso sprejeti kot dokončni, ampak so lahko vedno na novo izhodišče za ponovne analize in argumentiranja. Tudi če se sodelujoči v skupini v pogovoru ne morejo odločiti za skupen zaključek, ima vsak udeleženec pravico ostati pri svojem prepričanju, nobeno mnenje ne sme prevladati.

- **Kulturna inteligenca je del vseh nas.**

Kulturno inteligenco ima vsakdo. Neenakost se vzpostavi zaradi različne možnosti razvoja v različnih življenjskih okoljih. Novejše raziskave so pokazale, da inteligenca z leti raste ali lahko raste in ni res, da se njen razvoj neha s končano mladostjo. Ne glede na starost ima vsakdo do določene mere razvite jezikovne spretnosti in

sposobnost delovanja, oboje se lahko razvija s pomočjo njunega vzajemnega delovanja oz. vplivanja. Tudi komunikacijske zmožnosti so pomemben sestavni del kulturne inteligence. Z rabo teh zmožnosti se lahko razreši marsikateri problem, ki ga s samo ene vrste razvito inteligenco ni možno rešiti (tehnična, akademska ...). Enakovredni dialog pomembno vpliva tudi na razvoj kulturne inteligence posameznika. Ta spoznanja spreminjajo pogled na izobraževanje in poudarjajo zmožnosti učenja v kateri koli starostni dobi.

Na osnovi obeh načel (enakovredni dialog in kulturna inteligenca) velja poudariti, da v skupinah manj izobraženih odraslih, ki najdejo pot do literature, le-ta bogati njih, resnica pa je tudi drugačna, namreč, da ti bralci literaturo obogatijo s tem, da njeno veljavnost in sporočilnost prenesejo v svoje življenje in svojo okolico.

- **V naravi človeka je, da se razvija.**

Učenje s pomočjo dialoga spreminja posameznikovo razmerje oz. njegov odnos do okolice. Udeleženci programa na osnovi doživljanja in vrednotenja literature preoblikujejo smisel svojega življenja do te mere, kolikor pač to želijo. Prebrana besedila, izkušnje in razlage, ki si jih pri tem odrasli delijo, in občutek, da s tem presežejo izključenost zaradi primanjkljaja na področju izobrazbe so nova spoznanja in izkušnje. Posameznikovo napredovanje iz občutka izključenosti v nova spoznanja o lastni kulturni ustvarjalnosti se močno dotakne tudi njegove družine, dela in medosebnih odnosov nasploh.

- **Uporabna razsežnost učenja**

Učenje na osnovi dialoga ne le, da ni v nasprotju z metodami pridobivanja znanja na osnovi izkušenj (uporabnega znanja), ampak celo spodbuja pridobivanje tako uporabnega znanja kot tudi vseh za uporabo potrebnih zmožnosti.

Sposobnost izbiranja in procesiranja informacij je miselno orodje, ki posamezniku najbolje omogoča zavestno delovanje v današnji družbi, dialog to sposobnost spodbuja. Sodelujočega spodbuja k intenzivnemu razmišljanju, saj le-to vodi k prizadevanju za razumevanje sogovornika in hkrati k intenzivnemu razmišljanju ob izražanju svojih misli.

Uporabnost učenja se pri branju literature izraža skozi proces, ki se ga odrasli ob tem naučijo. Znanje, ki si ga pridobijo na osnovi samostojnega dela z literaturo, in

spoznanja, o katerih se pogovarjajo, prenašajo v vsakodnevne, realne življenjske okoliščine. Tako se učijo načina transfera vsakega teoretičnega znanja v vsakodnevne okoliščine. Sistem rednega šolanja se pogosto sooča z dejstvom, da je pri tej svoji nalogi neuspešen.

- **Osmišljanje življenja**

Izkušnja nenehne izmenjave mnenj in življenjskih izkušenj pri dialogu v skupini, prizadevanje za razumevanje življenjskih situacij in problemov, ki so del fiktivnega sveta literature, in razmišljanje o možnih rešitvah, na novo ustvari tudi življenjski smisel sodelujočih v programu, pa naj bo ta smisel v zvezi z učenjem ali pa s celo paleto posameznikovega delovanja.

- **Solidarnost**

Na področju izobraževanja mora enakopravnost vseh drugačnih in različnih temeljiti na solidarnosti. Enakovredni dialog pomaga presegati neenakost na področju izobraževanja, utrjuje enakopravnost med drugačnimi in potrjuje, da resnična enakopravnost vključuje tudi pravico do življenja na drugačen način.

2.4.3 Potek dela na srečanjih

Ko se oblikuje skupina, udeleženci in vodja izberejo literarno delo iz svetovne ali domače literature, ki ga bodo brali. Način izbire je lahko zelo različen – odvisen je od izraženih interesov skupine (npr. udeleženci se odločijo za eno temo, ne pa tudi za naslov – tega poiščejo iz teme, odločijo se za krajša besedila ali pesmi ...). Vodja mora izbiro doseči s popolnim soglasjem vseh udeležencev.

Naslednji korak je dogovor, koliko besedila naj udeleženci preberejo do naslednjega srečanja. Prvi krog branja in dialogov se odvija v okolju, kjer živijo udeleženci - tam se o vsebini pogovarjajo z domačimi, sorodniki, prijatelji, sodelavci ali drugimi ... Morebiti z njimi berejo tudi ti. Za delo na naslednjem srečanju izberejo krajši del besedila, ki ga bodo prebrali na glas. Pri tem bodo povedali razloge, zakaj so si izbrali prav ta odlomek. Njihov prispevek bodo s svojimi komentarji obogatili ostali udeleženci, lahko v odprtem pogovoru, lahko pa

tudi s katero od drugih metod. Tako se na srečanju odvije drugi krog branja dialogov in tudi pogovorov.

Vodja skrbi za to, da vsak udeleženec vsaj enkrat govorno predstavi, namreč, ko je na vrsti za branje in predstavitev odlomka, in da vsaj enkrat prispeva svoj komentar. Vodja skrbi tudi za vrstni red sodelujočih glede na zaporedje izbranih odlomkov v besedilu. Odlomek iz začetka poglavja je izbran kot prvi.

Tako se ob vsakem srečanju skupine zaključita dva kroga dialogov ob branju. Iz poglavja v poglavje se način dela ponavlja. Metoda učenja zaključenih enot je **bralni krog**, ko je delo prebrano in pogovori o njem sklenjeni, je spleten celotni **bralni venec**.

Vodja skrbi tudi za to, da med pogovorom o literarnem delu z udeleženci odpre pogovor o življenjskih temah iz njihovega vsakodnevnega življenja, kadar uvidi, da se ta pogovor vsebinsko navezuje na temo, sporočilo, morda asociacijo iz prebranega in da za potek branja ta del ni moteč. učitelj to temo razširi na usvajanje vsebin za doseganje temeljnih in/ali posebnih standardov programa UŽU.

2.5 UČBENIKI IN DRUGO UČNO GRADIVO

Kot učno gradivo lahko vodja uporabi:

- različne učbenike, slovarje, enciklopedije, leksikone, pravopis, literarne zgodovine, lokalna literarna glasila ...
- izbrano leposlovje slovenske in svetovne književnosti,
- gradivo, ki ga pripravi učitelj sam,
- tiskano gradivo iz življenjskega okolja udeležencev (časopisi, revije, reklame), ki je povezano z vsebinami in s standardi programa.

2.6 POSEBNO ZNANJE IZVAJALCEV PROGRAMA

Učitelji morajo uspešno končati posebno usposabljanje za učitelje v programu. Učitelji, ki so uspešno končali usposabljanje za učitelja v programih za zviševanje ravni pismenosti (UŽU-TUS), morajo uspešno končati še dousposabljanje za učitelje v tem programu.

Pred pričetkom usposabljanja prijavljeni v usposabljanje za učitelje v programu UŽU na Andragoškem centru Slovenije opravijo uvodni intervju z vodjem izobraževalnega programa, ki predstavi program UŽU izrazijo razumevanje sprejemanje načina dela v programu in ciljev programa, predstavijo svoj odnos do branja ter poznavanje literature.

2.7 JAVNA VELJAVNOST PROGRAMA

Program je sprejel in potrdil Strokovni svet za izobraževanje odraslih ...

2.8 SESTAVLJAVCI PROGRAMA

Program dialoškega branja literature smo pripravile: sestavila Marjana Komprij, prof. (Andragoški center Slovenije), sodelavki na projektu sta bili mag. Estera Možina (Andragoški center Slovenije) in mag. Andreja Jelen Mernik (Alfabet Celje).

Program je v posebnem delu vsebin in didaktično-metodičnega pristopa temelji na izkušnjah iz poskusnih izvedb skupin za dialoško branje literature, ki sva jih izvedli mag. Andreja Jelen Mernik in Marjana Komprij, in na španski izkušnji literarnih krožkov.

3 LITERATURA